

DOI: 10.7251/GFP19091511

UDC: 343.24:343.256(497.6RS)

Pregledni naučni rad

Datum prijema rada:
17. maj 2019.

Datum prihvatanja rada:
23. jun 2019.

Novine u propisivanju, izricanju i izvršenju novčane kazne

Rezime: Autor u radu analizira promjene u propisivanju, izricanju i izvršenju novčane kazne u novom Krivičnom zakoniku Republike Srpske iz 2017. godine. Kao jedna od najstarijih i osnovnih kazni ona je zauzimala važno mjesto u domaćem krivičnom zakonodavstvu. Ona se odlikovala postojanošću, praktičnošću, efikasnošću i prilagodljivošću, sve do zakonodavne reforme 2003. godine. Tada je uvedeno njeno propisivanje i izricanje u dnevnim iznosima, kasnije je još pooštrena, a određenim rješenjima i obesmišljena kao posebna sankcija. Ukratko izlažući pojedine karakteristike novčane kazne, ciljeve i svrhu, kroz krivično zakonodavstvo Republike Srpske, autor ukazuje na važnost pravilnog shvatanja njene suštine, odnosa sa deliktom i socijalnom represijom, kulturnim nasljeđem, pravnom tradicijom, ekonomskim i privrednim prilikama, koje joj određuju mjesto i ulogu u pravnom sistemu. Pri tome daje kritičku ocjenu instituta novčane kazne u kontekstu izvršenih izmjena zakona, sa sugestijama za određena poboljšanja u budućim promjenama do kojih u dogledno vrijeme mora doći.

Ključne riječi: kazna, zakonik, iznosi, zamjena, naplata.

Prof. dr

Veljko Ikanović

*Sudija Vrhovnog suda
Republike Srpske i vanredni
profesor Fakulteta pravnih
nauka, Panevropskog
univerziteta Apeiron Banja
Luka
veljko.ikanovic@pravosudje.ba*

UVOD

Kazna u novcu ili novčana kazna predstavlja jednu od najstarijih vrsta kazni koja je nastala pretvaranjem privatne osвете u kompoziciju (otkupnina, umir, krvnina). To je imovinska kazna kojom se učiniocu krivičnog djela utvrđuje obaveza da u određenom roku uplati presudom određeni novčani iznos u korist države, a ako to ne učini ona se zamjenjuje kaznom zatvora.¹ Njenim izricanjem zasniva se obligacionopravni odnos između učinioca krivičnog djela kao dužnika i države kao povjerioca,² zbog čega smisao novčane kazne i jeste da se izrekne u iznosu koji će osuđeni moći da plati. Ona ne ograničava slobodu učinioca, ne djeluje na njega negativno preko izolacije u zatvoru i žigosanja, manje pogađa njegovu porodicu, a državi

¹ D. Jovašević, Novčana kazna u jugoslovenskom krivičnom pravu, Pravni zbornik, Podgorica, broj 1-2/2001. godine, str. 230 - 243.

² B. Pavišić, V. Grozdanić, P. Veić, Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2007. godine, str. 212 - 217.

je jeftinija za izvršenje, zbog čega je kao najlakša kazna prošlosti i budućnosti ³.

Ova kazna je bila zastupljena u ranijem krivičnom zakonodavstvu SFRJ, koje je preuzelo i zakonodavstvo Republike Srpske (u daljem tekstu RS) i ostalih novonastalih država na ovom prostoru. Sve do 2003. godine u zakonodavstvu RS novčana kazna se primjenjivala u neizmijenjenom obliku kao i u KZ SFRJ, da bi tada bile uvedene određene novine koje su kasnije doradivane novelama tog zakona. Donošenjem Krivičnog zakonika Republike Srpske 2017. godine (u daljem tekstu Zakonik), djelimično su vraćene ranije odredbe o novčanoj kazni ali zakonodavac nije bio dosljedan već se opredijelio za srednje rješenje i određene inovacije, za koje nismo uvjereni da su dobro urađene. Zadržana su ranija rješenja o dvojnomo izricanju u određenim i dnevnim iznosima, visoki minimum određenog iznosa koji je različit od iznosa kod zamjene supletornim zatvorom i dug supletorni zatvor koji novčanu kaznu negira kao takvu pretvarajući je u dugotrajnu kaznu zatvora. To se moralo izbjeći vraćanjem novčane kazne svom izvornom obliku iz naše pravne tradicije, zbog čega ovakvo rješenje zahtijeva da bude promijenjeno, bilo kroz izmjene i dopune zakona ili donošenjem novog zakona. Mi ćemo se ovdje ograničiti da kritički ukažemo na novosti u propisivanju, izricanju i izvršenju novčane kazne u novom Zakoniku. Kroz analizu ćemo dati i sugestije kako bi po našem shvatanju trebalo urediti ovaj veoma važan institut krivičnog zakonodavstva, shodno gore iznesenom značaju i potrebama društva.

REFORMA KRIVIČNOG MATERIJALNOG ZAKONODAVSTVA U REPUBLICI SRPSKOJ

U Republici Srpskoj reforma krivičnog zakonodavstva započeta je donošenjem Krivičnog zakonika Republike Srpske ⁴ 2000. godine. Ovaj zakonik je bio ustanovljen na dotadašnjoj pravnoj tradiciji krivičnog prava, sa manjim izmjenama koje su zahtijevale društvene prilike i promijenjene okolnosti u kojima se Republika nalazila. Sistem krivičnih sankcija, pa tako i pravila propisivanja, izricanja i izvršenja novčane kazne ostala su u okviru do tada usvojenih načela bivšeg jugoslovenskog krivičnog zakonodavstva. Uostalom ovo zakonodavstvo je preuzeto stvaranjem Republike Srpske i primjenjivano, sa manjim izmjenama, sve do izrade i usvajanja novog zakonika.

Nova reforma započinje 2003. godine i provodi se na cijeloj teritoriji BiH, pod pokroviteljstvom i uz materijalnu i stručnu pomoć međunarodne zajednice. Smisao i cilj ove reforme je bio ujednačavanje materijalnog i procesnog krivičnog zakonodavstva u oba entiteta, na nivou BiH i u Brčko Distriktu BiH. U tom procesu donesen je 2003. godine Krivični zakon Republike Srpske⁵ (KZ RS). U ovaj zakon je ugrađeno više do tada nepoznatih instituta koji su preuzeti iz drugih zakonodavstava, a pretežno iz Republike Hrvatske. Mnoga rješenja su modifikovana i na žalost bila su lošija od svojih uzora u izvornom obliku. Tako su značajne promjene zahvatile i novčanu kaznu, mijenjajući njenu prirodu, način propisivanja, izricanja i izvršenja. O tome ćemo više govoriti u daljem tekstu našeg rada. Ova reforma se nastavlja čestim izmjenama i dopunama, kojih je bilo šest za samo deset godina njegovog važenja. Zbog toga ali i zbog zahtjeva da se u zakon ugrade određeni instituti u skladu sa preuzetim međunarodnim aktima ukazala se potreba za donošenjem novog krivičnog zakona.

³ V. Grozdanić, M. Škorić, Uvod u kazneno pravo, Opći dio, Rijeka, 2009. godine, str. 178 - 180.

⁴ Krivični zakonik Republike Srpske, S. glasnik R. Srpske br. 22/00.

⁵ Krivični zakonik Republike Srpske, S. glasnik R. Srpske br. 49/03.

Zakonodavac je formirao i postavio zadatak pred radnu grupu koja je u tome učestvovala i rezultat njihovog rada je bio donošenje Krivičnog zakonika Republike Srpske⁶ (u daljem tekstu Zakonik ili KZ). Donošenjem novog Zakonika učinjen je značajan korak u reformi krivičnog zakonodavstva u Republici Srpskoj. Zadržavajući osnovnu strukturu na kojoj je bilo utemeljeno dotadašnje krivično zakonodavstvo Zakonik je usvojio i niz novih rješenja. Takođe, određena tradicionalna rješenja su promijenjena i dobila su sasvim drugačiju sadržinu, što sve traži novi i različit od uobičajenog pristup u njihovom tumačenju i primjeni u praksi. To se odnosi na same institute iz opšteg dijela, ali i pojedina nova krivična djela ili stara sa drugačije određenim elementima njihovog bića. Veoma značajne promjene, sa dalekosežnim posljedicama, urađene su kod novčane kazne, zbog čega smo i izabrali da se time detaljnije pozabavimo. Sve to otvara i potrebu da se razmotri i primjena blažeg zakona što će u određenim slučajevima zahtijevati i određeno mijenjanje ustaljene sudske prakse, a što unosi određenu pravnu nesigurnost.

KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE SRPSKE

Kao što smo već rekli Krivični zakon Republike Srpske donesen je u procesu reforme krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini (BiH), 2003. godine. Pored više novina zakon je unio značajne izmjene u propisivanju, izricanju i izvršenju novčane kazne. Napušteno je dotadašnje pravilo da se kazna izriče u određenom iznosu i u slučaju neplaćanja vrši njena prinudna naplata, a ako se u tome ne uspije pristupa zamjeni supletornim zatvorom. Propisano je da se novčana kazna izriče u dnevnim iznosima, a samo ako to nije moguće, onda se ona mogla izreći i u određenom iznosu. Minimum kazne je bio pet, maksimum 360 dnevnih iznosa, a za krivična djela iz koristoljublja najviše 1.500 dnevnih iznosa, koji su se izračunavali relativno složenom metodologijom, koju je otežavalo nesređeno stanje bankarstva, evidencije poreza, prihoda i troškova. Ukoliko se izricala u određenom iznosu minimum kazne je bio 50, maksimum 50.000 KM, a za krivična djela iz koristoljublja najviše 1.000.000 KM. Prinudna naplata neplaćene kazne je ukinuta i odmah po neplaćanju prelazilo se na zamjenu supletornim zatvorom, po principu za svaki započeti dnevni iznos ili 50 KM jedan dan zatvora, ali najviše do šest mjeseci zatvora.⁷ Slijedeći liniju manjeg otpora sudovi su se opredijelili da izuzetak pretvore u pravilo i kaznu, uglavnom, izriču u fiksnom iznosu. Obrazloženje presuda, prema našem saznanju, nije sadržavalo razloge zašto se odstupa od pravila da se kazna izriče u dnevnim iznosima i primjenjuje izricanje u određenom iznosu. Odsustvo razloga o tome uvijek je razlog za ukidanje prvostepene presude ali do toga nije dolazilo jer se ni stranke nisu na to žalile. Bez obzira što se stranke nisu žalile na ovakvo postupanje suda do većih problema je dolazilo kod zamjene te kazne supletornim zatvorom ili kod zamjene kazne zatvora novčanom kaznom.⁸ Ovdje se primjenom dnevnih iznosa prilikom zamjene supletornim zatvorom obezvređivala novčana kazna koja je izrečena u određenom iznosu, a isto se dešavalo kod zamjene zatvora novčanom kaznom. Zbog toga su najviše sudske instance posezale za tumačenjem da se zamjena vrši uvijek u određenom iznosu, što je samo po sebi bilo problematično shvatanje.

Ove odredbe djelimično su izmijenjene 7. jula 2010. godine Zakonom o izmjenama i dopunama KZRS⁹ koji je stupio na snagu 7. avgusta 2010. godine. Bez obzira na razloge,

⁶ Krivični zakonik Republike Srpske, S. glasnik R. Srpske br. 64/17.

⁷ Član 35. i 36. KZ RS.

⁸ Član 33. KZ RS.

⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske, Službeni glasnik Republi-

obim, kvalitet i strukturu izmjena koje su izvršene, njihovo je osnovno obilježje pooštavanje krivičnopravne represije, pa tako i kod novčane kazne. Ovu tvrdnju zasnivamo na činjenici da je povišen opšti minimum novčane kazne na 500 KM, maksimum na 100.000 KM, svakih započelih 100 KM sada se mijenja za jedan dan supletornog zatvora čije je trajanje produženo do dužine kazne propisane za to djelo. Odredbe o dnevnim iznosima nisu mijenjane tako da je došlo do još veće disproporcije između izricanja novčane kazne u dnevnim iznosima i u određenom iznosu.

Samim izmjenama nisu prethodila statistička, kriminološka i sociološka istraživanja i analize, a represija je pooštrena bez prethodnog istraživanje praktičnih rezultata postojećeg odnosa zakonom propisane i primijenjene represije. Upravo u segmentu novčane kazne učinjene su izmjene koje su teško mogle da izdrže naučnu kritiku, ali i provjeru u praksi, jer su po svom karakteru i sadržini dovodile u pitanje i samu suštinu novčane kazne kao sankcije, mogućnost njenog izricanja i izvršenja.¹⁰

KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRPSKE

Krivični zakonik Republike Srpske je posljednji u dugom, svjesnom ili nesvjesnom, dobrovoljnom ili iznuđenom, lutanju našeg zakonodavca da donese krivični zakon koji će pomiriti domaću pravnu tradiciju i zadovoljiti zahtjeve međunarodne zajednice. Vrijeme će pokazati koliko je u tome imao uspjeha ali određena rješenja o kojima smo do sada pisali ne govore tome u prilog. U ovom radu ćemo se pozabaviti institutom novčane kazne iz opšteg dijela Zakonika, njenim propisivanjem, izricanjem i izvršenjem, smatrajući da zaslužuje posebnu pažnju, kako sa teorijskog tako i sa praktičnog stanovišta.

Sistem kazni

Kao osnovna i najznačajnija vrsta krivične sankcije kazna je dugo vremena bila jedina sankcija koja je u posebnoj dijelu Krivičnog zakonika Republike Srpske propisana za najveći broj krivičnih djela. Ona je najstarija i najvažnija vrsta krivične sankcije koja se sastoji u oduzimanju ili ograničenju osnovnih sloboda i prava učiniocu krivičnog djela¹¹. Kazna daje pečat cjelokupnom krivičnom pravu, a često mu određuje i naziv „kazneno pravo“. U svojoj suštini kazna je prinudno oduzimanje ili ograničenje sloboda i prava, ali je istovremeno i moralna osuda, socijalno-etički prijekor koji društvo upućuje učiniocu zbog izvršenog krivičnog djela¹². Krivična zakonodavstva rijetko u zakonskom tekstu izričito određuju pojam kazne (npr. Ruske Federacije).

Prema članu 43. Zakonika u okviru opšte svrhe krivičnih sankcija svrha kažnjavanja određena je kao: a) sprečavanje učinioca da ubuduće čini krivična djela i njegovo prevaspitanje (specijalna prevencija), b) uticaj na druge da ne čine krivična djela (opšta prevencija) i v) izražavanje društvene osude za krivično djelo, razvijanje i jačanje odgovornosti i svijesti kod građana o opasnosti i štetnosti krivičnih djela i opravdanosti kažnjavanja, te o neophodnosti poštovanja zakona (opšta prevencija). Zakonodavac polazi od shvatanja da

ke Srpske br. 73/10.

¹⁰ „V“. V. Ikanović, „Novčana kazna u Krivičnom zakonu Republike Srpske“, Pravna riječ, broj 33/2012, godina IH, Banja Luka, 2012, str. 303 – 315.

¹¹ N. Mrvić Petrović, Krivično pravo, Beograd, 2007., str. 135.

¹² V. Grozdanić, M. Škorić, I. Martinović, Kazneno pravo, Opći dio, Rijeka, 2013., str. 205-209.

je krajnji cilj kazne zaštita društva od kriminaliteta, a da je njen neposredni cilj sprečavanje učinioca da čini krivična djela (specijalna prevencija), a zatim i opšta prevencija.

Da bi se svakom učiniocu za konkretno krivično djelo mogla odmjeriti kazna kojom se najbolje postiže svrha kažnjavanja (individualizacija kazne), a radi što efikasnije borbe protiv kriminaliteta sva savremena krivična zakonodavstva predviđaju više vrsta kazni, gradeći jedan sistem kazni. Sistem kazni čini skup svih kazni koje su sadržane u krivičnom zakonodavstvu određene države, način njihovog propisivanja i izricanja, kao i njihov međusobni odnos.¹³

istem kazni u Krivičnom zakoniku Republike Srpske sadržan je u članu 42. kojim se propisuje da se učiniocima krivičnih djela mogu izreći sljedeće vrste kazni: a) kazna dugotrajnog zatvora (lišenje slobode), b) kazna zatvora (lišenje slobode), v) novčana kazna i g) zabrana upravljanja motornim vozilom. Kazna dugotrajnog zatvora i kazna zatvora su glavne kazne, a novčana kazna se može izreći kao glavna i kao sporedna kazna. Zabrana upravljanja motornim vozilom se može izreći samo kao sporedna kazna zajedno sa kaznom zatvora, novčanom kaznom ili uslovnom osudom. Ukoliko je za jedno krivično djelo propisano više kazni, samo se jedna kazna može izreći kao glavna kazna. Za krivična djela koja su učinjena iz koristoljublja novčana kazna se može izreći kao sporedna kazna i kada nije propisana zakonom ili kada je propisano da će se učinilac kazniti kaznom zatvora ili novčanom kaznom, a sud kao glavnu kaznu izrekne kaznu zatvora.¹⁴

Usvojeni sistem kazni karakteriše postojanje malog broja kazni i zakonitost u izricanju kazni. Sud može izreći samo onu kaznu koja je zakonom predviđena za krivično djelo prije nego što je djelo izvršeno, osim u slučaju izricanja novčane kazne koja se može izreći i kada nije propisana za krivično djelo ako je ono učinjeno iz koristoljublja, kao i kada je zakonom propisano da se učinilac može kazniti zatvorom ili novčanom kaznom, a sud kao glavnu kaznu izrekne kaznu zatvora. U zakoniku ne postoje kazne protiv života, tjelesnog integriteta i građanskih prava, a za jedno krivično djelo može se izreći samo jedna glavna i jedna sporedna kazna.

Do sada su svi krivični zakoni u posebnoj glavi sadržavali osnovne odredbe o izvršenju krivičnih sankcija. Tim odredbama propisivana su ograničenja u izvršenju krivičnih sankcija, određivane ustanove za izvršenje pojedinih kazni zatvora i postupanje sa osuđenima, uslovni otpust i njegovo opozivanje, a posebnom odredbom stvaran je pravni osnov da se izvršenje krivičnih sankcija bliže uredi posebnim zakonom. Zakonik iz nerazumljivih razloga takvo poglavlje nema i samo u poglavlju o krivičnim sankcijama uređuje uslovni otpust, a u okviru kazne zatvora izvršenje kućnog zatvora. Ostale odredbe ne sadrži ni u jednom drugom poglavlju, a što je posebno problematično zbog ograničenja u izvršenju krivičnih sankcija čiji obim i sadržina sada uopšte nisu određeni, vrsti ustanove u kojoj se kazna izdržava (zatvor i dugotrajni zatvor) i postupanja sa osuđenima. Takođe bez pravnog osnova u Zakoniku ostao je i Zakon o izvršenju krivičnih sankcija koji bliže uređuje njihovo izvršenje.

¹³ D. Jovašević, Sistem kazni u novom krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije, Pravo, teorija i praksa, Novi Sad, broj 9-10/2007. godine, str.27-41.

¹⁴ D. Jovašević, Lj. Mitrović, V. Ikanović, Krivično pravo Republike Srpske, Opšti dio, Banja Luka 2017., str. 239.

Smatramo da se ovaj propust mora otkloniti odgovarajućim izmjenama i dopunama jer je materija izvršenja krivičnih sankcija sastavni dio krivičnog zakona (u osnovnim načelima).

Novčana kazna

U Krivičnom zakoniku Republike Srpske novčana kazna je propisana kao jedina imovinska kazna. Ovom kaznom se učiniocu krivičnog dela utvrđuje obaveza da u određenom roku uplati presudom određeni iznos novca u korist države (budžeta). U slučaju neispunjenja ove obaveze novčana kazna se zamjenjuje kaznom zatvora. S obzirom da se smatra najlakšom kaznom, da se može izreći za najveći broj krivičnih djela bez štetnih efekata po učinioca, porodicu i društvo, a da se njom najpotpunije ostvaruje svrha kažnjavanja može se slobodno reći da je to kazna prošlosti i kazna budućnosti.

Novčana kazna se može izreći kao glavna i kao sporedna kazna (član 44. stav 2. KZ). Kao glavna kazna, ona se može izreći kada je u Zakoniku određena alternativno sa kaznom zatvora. Za krivična djela koja su učinjena iz koristoljublja novčana kazna kao sporedna kazna se može izreći: a) kada nije propisana zakonom i b) kada je zakonom propisano da će se učinilac kazniti zatvorom ili novčanom kaznom, a sud kao glavnu kaznu izrekne kaznu zatvora (član 44. stav 5. KZ). Novčana kazna se izriče u dva oblika: a) u određenom iznosu i b) u dnevnim iznosima. Prilikom odmjeravanja novčane kazne sud je dužan da uzme u obzir sve okolnosti koje su vezane za krivično djelo i ličnost učinioca krivičnog djela, ali i okolnosti vezane za njegovo imovinsko stanje.

Ova kazna se izriče u određenom iznosu, a ako je moguće utvrditi prihode i rashode učinioca krivičnog djela (dakle, supsidijarno) izriče se novčana kazna u dnevnim iznosima (član 49. stav 1. KZ). Ovim je zamijenjeno ranije zakonsko rješenje po kome se novčana kazna po pravilu izricala u dnevnim iznosima, a izuzetno u određenom iznosu. To je učinjeno opravdano jer se ranije supsidijarno rješenje o izuzetnom izricanju kazne u određenom iznosu kao jedino funkcionalno pretvorilo u pravilo. Sudovi u svojim presudama nisu obrazlagali zašto ovako postupaju ali na takve odluke, prema podacima sa kojima raspolazemo, nisu izjavljivane ni žalbe. Ovo je stvaralo veće probleme kod zamjene kazne zatvora novčanom kaznom, što je još jedan od razloga koji opravdavaju ovakav postupak zakonodavca. Smatramo da uopšte nije trebalo propisivati mogućnost izricanja novčane kazne u dnevnim iznosima jer će to ponovo da stvori problem kod njene zamjene, utvrđivanja dnevnih iznosa, troškova i slično. Bolje je prihvatiti realnost da društvene prilike ne omogućavaju ovaj sistem, bez obzira na njegove dobre strane koje pokazuje u uređenim državama.

Osnovni, primarni oblik novčane kazne jeste novčana kazna u određenom iznosu (član 49. stav 2. KZ) koju sud izriče učiniocu krivičnog djela u određenom, fiksnom iznosu koji se kreće od tri stotine do 200.000 KM. Od ovog opšteg maksimuma postoji jedan izuzetak, a to je kada se radi o krivičnom djelu koje je učinjeno iz koristoljublja, tada se novčana kazna može izreći u iznosu do dva miliona KM. Može se iznijeti više prigovora propisanom minimumu ove kazne za koji smatramo da je previsok, dok njen maksimum i nije sporan. Prva zamjerka koja se može uputiti je da on nije u skladu sa ekonomskom snagom i primanjima stanovništva jer iznosi skoro i kao najniža plata, a premašuje najnižu penziju. Zbog toga se ova kazna teško može pravilno odmjeriti u skladu sa niskim primanjima i slabim imovnim stanjem učinioca krivičnog djela. Druga se zamjerka odnosi na

njenu neusklađenost sa iznosom od 50 KM za jedan dan zatvora kod zamjene ove kazne zatvorom. Ovi iznosi trebaju biti jednaki, kao što je to bilo u Krivičnom zakonu SFRJ, jer se teško može opravdati da jedan dan zatvora vrijedi šest puta manje od najniže novčane kazne. Jednostavno rečeno to nije ni pravedno, ni opravdano, ni u skladu sa ekonomskim prilikama, niti je u skladu sa pravnom naukom. Pedeset konvertibilnih maraka je visoka dnevnicu koju ostvaruje mali broj zaposlenih i smatramo da minimum novčane kazne ali i iznos za zamjenu jednim danom zatvora trebaju biti jednaki. Osim toga ostaje nejasno zašto bi najniži dnevni iznos bio 30 KM, a ovaj iznos kod zamjene kazne supletornim zatvorom 50 KM. Stiče se utisak da se radi o odsustvu osjećaja za stvarne materijalne prilike koje vladaju u društvu, a što zbog nemogućnosti plaćanja vodi zamjeni kaznom zatvora koja se načelno želi izbjeći izricanjem novčane kazne.

Novčana kazna u dnevnim iznosima (član 49. st. 3-5.) je drugi, supsidijarni oblik novčane kazne koja se izriče ako je moguće utvrditi prihode i rashode učinioca. Ona se odmjerava u dvije faze: a) prvo se utvrđuje broj dnevnih iznosa i b) zatim se utvrđuje visina jednog dnevnog iznosa u novcu. Do iznosa novčane kazne sud dolazi množenjem utvrđenog broja dnevnih iznosa sa utvrđenom vrijednošću jednog dnevnog iznosa. Broj dnevnih iznosa se kreće od deset do trista šezdeset, odnosno do 1.500 dnevnih iznosa ako se radi o krivičnom djelu koje je izvršeno iz koristoljublja. Pri tome sud određuje broj dnevnih iznosa imajući u vidu olakšavajuće i otežavajuće okolnosti izvršenog krivičnog djela i ličnosti njegovog učinioca, kao i svrhu kažnjavanja.¹⁵

U drugoj fazi sud visinu jednog dnevnog iznosa novčane kazne određuje tako što uzima u obzir visinu dnevnog dohotka učinioca krivičnog djela prema iznosu njegove tromjesečne neto plate i njegova druga primanja, kao i nužne rashode. Prilikom određivanja visine iznosa novčane kazne sud uzima u obzir podatke koji u trenutku izricanja kazne nisu stariji od šest mjeseci (kako bi se izrečena kazna zaštitila od ekonomskih i inflatornih kretanja). Ove podatke koji sudu nisu poznati, dostavlja sam učinilac krivičnog djela u roku koji odredi sud, a najkasnije do završetka glavnog pretresa u krivičnom postupku. Visina dnevnog iznosa novčane kazne se kreće od 30 KM do 1.000 KM. Kombinacijom ove dvije faze se individualizuje ukupan iznos novčane kazne. Ovdje opet dolazimo da je najniži dnevni iznos niži od 50 KM kada se zbog nemogućnosti prinudne naplate vrši zamjena kaznom zatvora što nije opravdano.

Kod izricanja novčane kazne sud je dužan u presudi da odredi i rok njenog plaćanja koji ne može da bude kraći od 15 dana ni duži od tri mjeseca (član 50. stav 1. KZ). Rok se računa od dana pravnosnažnosti presude i po našem mišljenju je veoma kratak. Smisao i cilj izricanja novčane kazne jeste da se ona zaista i naplati, bilo dobrovoljno bilo prinudno. S obzirom na veoma visok minimum, a posebno maksimum novčane kazne opravdano bi bilo da je taj rok godinu dana. U situaciji gdje je domaća valuta čvrsto vezana za kurs evra, a inflacija prema statističkim podacima nije visoka da će izrečenu kaznu obezvrjediti, opravdano je omogućiti da se kazna plati u dužem roku nego što je to sada propisano. Stiče se utisak kao da je zakonodavac primarno težio zamjeni neplaćene kazne zatvorom, pa je

¹⁵ D. Jovašević, Imovinske krivične sankcije kao sredstvo prevencije imovinskog kriminaliteta, Kriminalističke teme, Sarajevo broj 3-4/2004. godine, str. 131-151.

otud i ovako kratak rok za dobrovoljno plaćanje. U opravdanim slučajevima sud može da dozvoli isplatu novčane kazne u otplatama (ratama), ali je tada dužan da odredi broj rata, njihov iznos i rok isplate koji ne može da bude duži od jedne godine.

Ako osuđeno lice ne plati novčanu kaznu u određenom roku u cjelosti ili djelimično, sud će narediti njeno prinudno izvršenje u zakonom propisanom postupku. Ako novčana kazna ni putem prinudnog izvršenja ne bude naplaćena u roku od jedne godine, sud donosi odluku o zamjeni novčane kazne kaznom zatvora (supletorni zatvor) tako što će 50 KM, odnosno svaki započeti dnevni iznos novčane kazne zamijeniti jednim danom kazne zatvora, s tim da kazna zatvora u tom slučaju ne može biti duža od dvije godine¹⁶. Ovdje postoje dvije stvari koje su po našem shvatanju loše koncipirane. Prva je da se zamjeni supletornim zatvorom pristupa ako novčana kazna prinudno ne bude naplaćena, a ne ako se ne može prinudno naplatiti kao što je to bilo u ranijem krivičnom zakonodavstvu. Sud je dužan da iscrpi sve mjere da kaznu prinudno naplati i tek kad dobije negativan zapisnik izvršitelja da osuđeni nema imovine koja se može plijeniti tada treba da kaznu u novcu mijenja kaznom zatvora. Ovako formulisan uslov „ako se ne naplati“ je neodređen jer ne mora da bude uzrokovan nedostatkom imovine, izbjegavanjem osuđenog, već može da bude proizvod mnogih faktora, uključujući i neefikasnost sudske administracije. Druga je dužina supletornog zatvora od dvije godine koja je po našem mišljenju previsoka jer se time gubi smisao novčane kazne koja se kao blaža kazna pretvara u strožu kaznu koja u redovnom postupku sigurno ne bi bila izrečena u tom trajanju. Ukoliko osuđeno lice isplati samo dio novčane kazne, ostatak se pretvara u kaznu zatvora, a ako osuđeni isplati i ostatak novčane kazne, tada se izvršenje kazne zatvora obustavlja. Ako osuđeni nema stalno prebivalište ili boravište u Bosni i Hercegovini novčana kazna se naplaćuje bez odlaganja. U slučaju da se ne može obezbijediti naplata novčane kazne na ovaj način, sud je bez odlaganja zamjenjuje kaznom zatvora. Posle smrti osuđenog lica, novčana kazna se ne izvršava, što je razlikuje od ostalih obaveza umrlog jer ne tereti njegovu zaostavštinu čime se pokazuje njen lični karakter, kao i to da služi svrsi specijalne prevencije.

ZAKLJUČAK

Svaka promjena materijalnog krivičnog zakonodavstva je osjetljiva djelatnost koja zahtijeva prethodnu pripremu i jasno određivanje cilja koji se time želi ostvariti. Svaka značajnija izmjena, a pogotovo izrada kompletnog zakonika zahtijeva određeno vrijeme, visoku teorijsku i praktičnu stručnost njegovih tvoraca i uključenost stručne i naučne javnosti da putem javne rasprave i na drugi način svojim korisnim sugestijama i kritikama pomogne u njegovoj izradi.

Postojale su stvarne potrebe da se pristupi manjim izmjenama dosadašnjeg Krivičnog zakona RS kako bi se otklonili određeni problemi koji su primijećeni u praktičnoj primjeni novčane kazne. Međutim, čini nam se kako se u izmjenama otišlo u smjeru koji

¹⁶ Supletorni zatvor je, prema shvatanju pravne teorije, krajnje nepopularno rešenje, krajnje sumnjive pravne prirode s gledišta krivične odgovornosti, ali i svrhe kazne. Izrečena novčana kazna je s obzirom na stepen krivične odgovornosti, prirodu i težinu učinjenog krivičnog djela blaža kazna po vrsti i sadržini od kazne zatvora u koju se transformiše u slučaju potpunog ili delimičnog neplaćanja. Stoga mnoge države traže drugačija rešenja za neplaćanje novčane kazne: mogućnost obročnog plaćanja novčane kazne, privremenu obustavu izvršenja novčane kazne i sl. (V. Grozdanić, M. Škorić, I. Martinović, Kazneno pravo, Opći dio, op. cit., str. 214-216.).

nije opravdan stvarnim potrebama, čime su neke izmjene stvorile veće probleme od onih koje su trebale da riješe. Određene izmjene su dobro i jasno definisane i eliminisale su niz problema koji su postojali. Međutim neke, na koje smo kritički ukazali, su teško prihvatljive kao potrebne, naučno opravdane, a posebno u praksi upotrebljive. Ne možemo se oteti utisku da se previše vodilo računa o tome šta će reći međunarodni faktor, nego o stanju i prilikama u našem društvu, koje treba da bude ideja vodilja u usvajanju prihvatljivih rješenja. Mislimo i da se, kao i u cijelokupnom Zakoniku, otišlo u nepotrebno postrožavanje odredaba kroz podizanje minimuma, pa i maksimuma kazne, rokova plaćanja, zamjene supletornim zatvorom. Umjesto da novčana kazna bude stub sistema kazni, da se što češće izriče i naplaćuje jer to pogađa i utiče na osuđenog više od bilo koje druge kazne, otišlo se u njenu, ničim opravdanu, restriktivnu primjenu.

Očekujemo da se određena loša rješenja u narodnom periodu poprave kroz izmjene zakona ili zbog ostalih loših i teško otklonjivih propusta donošenjem potpuno novog zakona. Bez toga ostaće nam jedna loša kompilacija srpskog, makedonskog i hrvatskog materijalnog krivičnog zakonodavstva, sa niz kontraverznih i neodrživih domaćih inovacija, o kojima ovdje za sada nije bilo više riječi.

BIBLIOGRAFIJA

- Jovašević, D., Ikanović, V. (2012). Krivično pravo Republike Srpske – Opšti deo. Banja Luka: Fakultet pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Apeiron“ Banja Luka.
- Jovašević, D., Mitrović Lj. Ikanović V. (2017). Krivično pravo Republike Srpske – Opšti deo. Banja Luka: Fakultet pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Apeiron“ Banja Luka
- Mrvić Petrović, N. (2007). Krivično pravo. Beograd.
- Novoselec, P. (2004). Opći dio kaznenog prava. Zagreb.
- Selinšek, L.J. (2007). Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela. Ljubljana.
- Pavišić, B., Grozdanić, V., Veić, P. (2007). Komentar Kaznenog zakona. Zagreb.

Prof. Veljko Ikanović Ph.D

Judge of the Supreme Court of the Republic of Srpska and Associate Professor Faculty of Law Sciences, PanEuropean University „Apeiron“ Banja Luka, email: veljko.ikanovic@pravosudje.ba

News in Prescribing, Expression And Execution of Cash Flow

Summary: The author analyzes the changes in the prescribing, pronouncing and execution of fines in the new Criminal Code of Republika Srpska from 2017. As one of the oldest and basic sentences, it took an important place in domestic criminal legislation. It was distinguished by its persistence, practicality, efficiency and flexibility, until the legislative reform in 2003. At that time, its prescription and pronouncement in daily amounts was introduced, later it was further strengthened, and by certain solutions it was outlawed as a special sanction. In short, by outlining certain characteristics of fines, goals and purposes, through the criminal legislation of Republika Srpska, the author points out the importance of a correct understanding of its essence, relations with delict and social repression, cultural heritage, legal tradition, economic and economic conditions, which determine its place and role in the legal system. In doing so, he critically evaluates the institute of fines in the context of the implemented amendments to the law, with suggestions for certain improvements in future changes, which they must arrive in due course.

Keywords: punishment, code, amounts, substitution, payment.